

ප්‍රඥාව බුදුදහමේ දර්ශනය

අනන්ත සසර ස්වභාවය :

බුදුරදුන් දහම ශ්‍රවණය කළ පමණට සසර පිළිබඳ අපගේ අවබෝධය ක්‍රමයෙන් දියුණු වේ. ඒ අනුව අනන්ත සසරෙහි අප විඳි දුක් රැසෙහි සීමාවක් නැති බව පෙනී යයි. හුදෙක් මිනිස් ලොව පමණක් නොව සතර අපායන්හි වැටී කල්ප ගණන් අප දුක් ගැහැට විඳි තිබේ. අපේ දෙමාපියන් ඥාතිමිත්‍රාදීන් මිය ගිය අවස්ථාවන්හි හැඬූ කඳුළු එක් කළහොත් මහසයුරෙහි ජලයට වඩා අධික ය. තිරිසන් ගත ව ඉපිද සිටි අවස්ථාවන්හි බෙලි කැපුම් කෑ අවස්ථාවන්හි ගලාගිය ලේ එක් කළ හොත් මහ සයුරෙහි ජලයට වඩා අධික ය. එබඳු අතීත භවයන් ගතකොට ඇති අප මේ ජීවත් වන්නේ අතීතය භාග්‍ය සම්පන්න දුර්ලභ අවස්ථාවකයි. එනම් බුදුවරයකුගේ දහමක් ලොව පවතින අවස්ථාවක පරිපූර්ණ මිනිස් ජීවිතයක් ලබා උපත ලබා තිබීමයි. මෙබඳු දුර්ලභ අවස්ථාවක් ලද විටෙක අප කළ යුතු උතුම් ම කාර්ය වන්නේ බුදුරදුන් වදාළ ධර්මය ශ්‍රවණය කොට හැකිතාක් දුරට අපගේ ප්‍රඥාව දියුණු කොට දුකින් නිදහස්වීම සඳහා ක්‍රියා කිරීමයි. අද අප ලබා ඇති මේ භාග්‍ය සම්පන්න සුඛ මොහොත (ක්ෂණ සම්පත්තිය) මැනවින් තේරුම් ගෙන බුද්ධිමත්ව සද්ධර්මයෙන් ඵල නෙළා ගැනීමට සමත් වුවහොත් දුගතියෙන් ස්ථිරව අනම්ඳීමට මෙන් ම සසර දුකින් සදහට ම නිදහස්වීමට ද අවස්ථාව සැලසෙනු ඇත.

පුරා වසර 45ක් පුරා බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ හැම දහම් පදයකින් අපේක්ෂා කළේ ලෝක සත්ත්වයන්ට ප්‍රඥාලෝකය ඇතිකරලීමයි, නුවණැස ලබාදීමයි. නුවණැස ලද පමණට තමා හා අවට ලෝකය පිළිබඳ අවබෝධය ලැබී සන්තානගත කෙලෙස්වලින් මිදීමට අවකාශ සැලසෙන අතර එපමණට සිත්හි පවත්නා දුක් කම්කටොලුවලින් නිදහස්වීමටත් අපා දුකින් මිදීමටත් අවස්ථාව උදාවේ. සිතෙහි සහනය සතුව සැනසුම දියුණු කර ගත හැකි මග කෙලෙසුන්ගෙන් සිත මුදවාලීමයි. මෙහිදී සිතට දුක ගෙන දෙන හේතු තේරුම් ගැනීම ද බෙහෙවින් වැදගත් වේ. සිතට අසහනය දුක වේදනාව ඇතිවීමට බලපාන ප්‍රධාන කෙලෙස් තුනකි.

දුකට හෙළන අකුසල මූල :

'තීණි'මානි භික්ඛවෙ අකුසලමූලානි, කතමානි තීණි? ලොහො අකුසලමූලං, දොසො අකුසලමූලං, මොහො අකුසලමූලං. ඉමානි ඛො භික්ඛවෙ තීණි අකුසලමූලානි.

යනුවෙන් දැක්වෙන පරිදි සිත අපිරිසිදුවීමට බලපාන ප්‍රධාන අකුසල මූල තුනක් ඇත. එනම්,

1. ලෝභ
2. ද්වේෂ
3. මෝහ

අප බොහෝ විට සතුරන් ලෙස සලකන්නේ බාහිර ලෝකයේ සිට තමාට පීඩා ගෙන දෙන සත්වයන්ටයි. එහෙත් බුදුදහමේ දැක්වෙන පරිදි සැබෑ සතුරන් වන්නේ අවිද්‍යාව නිසා තම

විත්ත සන්තානයේ ජනිත ව තමාගේ සිතෙහි සතුට පැහැර ගන්නා ලෝභාදී අකුසල මූලයන්ටයි. මෙම අකුසල මූල තුන පුරුෂයාගේ යහපත නසාලන බව දක්වා තිබේ. උණ ගස්හි මල් හටගැනීමෙන් එම ගස නැසී යන්නාක් මෙනි.

ලොහො දොසො ච මොහො ච පුරිසං පාපවෙනසං,
හිංසනී අත්තසම්භුතං තචසාරං'ව සම්ඵලං. (අකුසලමූල සුත්ත, ඉතිවු. 378)

යුද බිමෙහි දහස්ගණන් සතුරන් පරාජය කිරීමට වඩා තම සන්තාගත ලෝභ, ද්වේෂ, මෝහ පරාජය කොට තම සිත ජයගැනීම වඩා උතුම් බව භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දේශනා කරති.

'යො සහස්සං සහස්සෙන සංගාමෙ මානුසෙ ජිනෙ,
එකං ච ජෙය්‍ය අත්තානං සචෙ සංගාමජුත්තමො' (ධම්මපද)

ලෝභ යනු ඇස්, කන් ආදී ඉන්ද්‍රියයන්ට ලක්වන රූප, ශබ්දාදී ප්‍රිය අරමුණු පිළිබඳව අනුවණින් මෙතෙහි කිරීම නිසා සිතෙහි හටගන්නා බැඳීම හෙවත් ඇලීමයි. ද්වේෂ යනු ඇස්, කන් ආදී ඉන්ද්‍රියවලට ගෝචර වන රූප, ශබ්දාදී අප්‍රිය අරමුණු පිළිබඳව අනුවණින් මෙතෙහි කිරීමෙන් සිතෙහි හටගන්නා ගැටීමයි, විරසක බවයි. මෝහ හෙවත් අවිද්‍යාව යනු යමක පවත්නා යථා ස්වභාවය නොදන්නා නිසා ඇතිවන මූළාවයි. සිත අතරමං කරලන මානසික ස්වභාවයයි. අන්ධකාර කාමරයක අතරමං ව ඇති විට තමා අතින් බොහෝ අඩුපාඩු වැරදීම් සිදුවන්නාක් මෙන් මෝහයෙන් අන්ධකාරව ඇති විට බොහෝ අනුවණ ක්‍රියා අප අතින් සිදු වේ.

ප්‍රඥාවෙහි වැදගත්කම :

ලෝභාදී අකුසල මූල සපුරා දුරු කිරීමටත් දුකින් නිදහස්වීමටත් අවශ්‍ය කරන ප්‍රධානතම සාධකය වශයෙන් බුදුදහමින් පනවා ඇත්තේ ප්‍රඥාව හෙවත් නුවණ උපදවා ගැනීමයි. එනම් ලොව ඇති තතු යථා පරිදි අවබෝධ කර ගැනීමයි. ප්‍රඥාව ලැබූ පමණට මේ ජීවිතයෙහි දී ම දුකින් නිදහස් වීමට අවකාශ සැලසේ. එමනිසා ප්‍රඥාව මිනිසාට ඇති උතුම් ම රත්නය (පඤ්ඤා නරානං රතනං) වශයෙන් දක්වා තිබේ. ප්‍රඥාව සමාන ආලෝකයන් නැති බව සඳහන් වේ (නඤ්ඤා පඤ්ඤා සමා ආහා). ප්‍රඥාවෙන් පාරිශුද්ධත්වය ලැබේ (පඤ්ඤාය පරිසුඤ්ඤාති). ප්‍රඥාව වර්තයෙන් සෝභමාන වේ (අපදාන සෝභිතී පඤ්ඤා). එම ප්‍රඥාවේ නැඟී සිටීම ශ්‍රේෂ්ඨ (විජ්ජා උප්පතතං සෙට්ඨා) බවත් ප්‍රකාශ වේ. එබැවින් ප්‍රඥාව සම්පත්තියක් වශයෙන් සැලකේ (පඤ්ඤා සම්පදා).

ප්‍රඥාව වැඩීමට හේතුවන කරුණු :

බුදුරදුන් වදාළ සද්ධර්මය ඔස්සේ අවබෝධය ලද පමණට නුවණැස හෙවත් ප්‍රඥාව දියුණු වී සිතෙහි සතුට පිවිතුරුවන පැහැර ගන්නා ලෝභ, දෝස, මෝහ යන කෙලෙසුන්ගෙන් සිත මුදවාලීමට අවස්ථාව සැලසේ. යමකු කෙතෙක් දුරට ප්‍රඥාවන්තදැයි බාහිරින් පරීක්ෂාකර බැලිය හැක්කේ ඔහු හා සාකච්ඡා කිරීමෙන් (සාකච්ඡාය පඤ්ඤා චේදිතබ්බො). ප්‍රඥාව ලැබීම සඳහා හේතුවන කරුණු හතරක් පිළිබඳව ධර්මයෙහි සඳහන් වේ. එනම්,

1. කල්‍යාණමිත්‍ර ආශ්‍රය
2. සද්ධර්මශ්‍රවණය
3. යෝනිසෝ මනසිකාරය
4. ධර්මානුධර්ම ප්‍රතිපදාව

ලොව ඇති තනු යථා පරිදි අවබෝධ කරලන සන්පුරුෂයන්ගේ ඇසුර 'කලාණමිත්‍ර ආශ්‍රය' නම් වේ. එම කලාණ මිත්‍රයන් වෙතින් ලැබෙන උසස් ම ලාභය නම් 'ධර්මශ්‍රවණයයි'. එනම් ලෝකය හා තමා පිළිබඳ ඇත්ත ඇති සැටියෙන් පහදාලන තථාගත අනුශාසනයයි. කර්මය හා කර්මඵල පිළිබඳවත් පටිච්චසමුප්පාදය පදනම් කොටගත් අනිත්‍යතාව පිළිබඳවත් මෙහි දී අවබෝධය ලැබේ. එලෙස ඇසු දහම ඔස්සේ තම සිතට කෙලෙස් නොනැගෙන පරිදි චින්තනය මෙහෙයවීම එනම් නුවණින් එම දහම සිහි කිරීම 'යෝනියෝ මනසිකාරයයි'. හැම මොහොතක ම සිදුවන ස්කන්ධ පංචකයේ ඇතිවීම (සමුදය) හා නිරුද්ධවීම (වය) නුවණින් මෙතෙහි කිරීම මින් අදහස් කෙරේ. තවද ඇසු දහම අනුව සීලයක පිහිටා තම සිහිය (සති) හා නුවණ (පඤ්ඤා) දියුණු කිරීම 'ධර්මානුධර්ම ප්‍රතිපදාවයි'. මෙම කරුණු හතර ධර්ම මාර්ගය ආරම්භයේ පටන් සෑම ආධ්‍යාත්මික ස්තරයක ම සිටින අය විසින් අඛණ්ඩව දියුණු කළ යුතු බව සඳහන් වේ. මෙම කරුණු හතරකින් උපකාරවත්බව ලැබූ පමණට තම නුවණ දියුණු වී කෙලෙසුන්ගෙන් සිත මුදවාගැනීමට අවස්ථාව සැලසේ. සිත කෙලෙසුන්ගෙන් සිත මුදවාලීමට උපකාරී වන ප්‍රධානතම කරුණු වශයෙන් බුදුදහමින් අවධාරණය කරන්නේ ප්‍රඥාව උපදවා ගැනීමයි. එනිසා ප්‍රඥාවේ වැදගත්කම පිළිබඳව බුදුරජාණන් වහන්සේ නිතර දේශනා කර තිබෙනු දක්නට ලැබේ.

ලෝභය :

සිතට අසහනය දුක ගෙන දෙන කෙලෙස් අතර ලෝභය අකුසල මූලයකි. ලෝභය අඩුකර ගැනීමේ ආරම්භක පියවරක් ලෙස පරිත්‍යාගශීලීත්වය, දන්දීම මෙන් ම අසුභ භාවනාව වැඩීම ද උපකාරවත් වේ. එමගින් ලෝභය අවම කරගැනීමට මෙන් ම ආයු, වර්ණ, සැප, බල සහ මිතුරන්ගේ විශ්වාසය දිනා ගැනීම යනාදි ලෞකික සම්පත් ලබා ගැනීමට ද අවකාශ උදාවේ. 'පීතිමුදාරං චින්දති දානා' යනුවෙන් දැක්වෙන පරිදි දන් දෙන තැනැත්තා උදාර සතුටක් භුක්ති විඳින බව දැක්වේ. 'දදං මිත්තානි ගන්ති' යනුවෙන් සඳහන් පරිදි දන්දීමෙන් මිතුරන් දිනා ගැනීමට ද හැකි වේ. ධර්ම මාර්ගය ආරම්භයේ දී ම දැඩි ලෝභය හා දොම්නස (චිනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣා දොමනස්සං) දුරු කර ගැනීමේ අවශ්‍යතාව බුදුදහමින් අවධාරණය කෙරේ. ශරීරයේ පවත්නා කෙස්, ලොම්, නිය, දත් ආදි කොටස් පිළිබඳව නුවණින් මෙතෙහි කිරීමෙන් මිනිස් සිරුරට ඇති රාගය දුරු කර ගැනීමට අවකාශ සැලසේ. රාගය සිත දවන ගින්නක් ලෙස සඳහන් වේ (නන්ථී රාගසමො අග්ගි). රාගය හා ලෝභය දුරුවීමෙන් සිත සිහිල් බවට පත්වේ.

ද්වේෂය :

ද්වේෂය දුරුකරලීම සඳහා මෙමත්‍රී වැඩීම උපකාරවත් වේ. මානසික සැනසුම කරා යන ගමනෙහි මෙන් සිත දියුණු කරලීම මූලික ප්‍රතිපදාවක් ලෙස කරණියමෙන්න සූත්‍රය වැනි අනුශාසනයන්හි අවධාරණය කර තිබේ. එමගින් සිතට පීඩාව ගෙන දෙන ද්වේෂය අවම කර ගැනීමටත් තම කුසලය ශක්තිමත් කොට ලෞකික වශයෙන් බොහෝ අනුසස් ලබා ගැනීමටත් හැකියාව ලැබේ. මෙත්තානිසංස සූත්‍රයෙහි දැක්වෙන පරිදි සැපසේ නින්දයාම, සැපසේ අවදිවීම ආදි අනුසස් රැසක් ලබා ගැනීමට ද මෙමත්‍රී භාවනාව උපකාරවත් වේ. අකුසල මූල අතුරින් වඩාත් අනර්ථකාරී මෙන් ම මහත් වූ කිලිට වශයෙන් දක්වා ඇත්තේ මෝහය හෙවත් අවිද්‍යාවයි. මෙම අවිද්‍යාව දුරුකොට ප්‍රඥාව හෙවත් සම්මාදිට්ඨිය ලබා දීම බුදුරදුන් වදාළ හැම දහම් පදයක ඉලක්කය වී තිබේ. බෝසතුන් වහන්සේලා සසර දිගුකලක් පාරමී පුරා සම්බුද්ධත්වයට පත්වන්නේ තෘෂ්ණාවෙන් වෙළී අවිද්‍යාවෙන් මුළාවට පත් ව සසර අනාදිමත් කාලයක් ලොව සැරිසරන සත්ත්වයන්ට මගනොමග පහදා දී ඔවුන් සසර කතරින් එතෙර කරලීමේ මහත් වූ කරුණාධ්‍යාසයෙනි.

අවිද්‍යාව (මිච්ඡාදිට්ඨි) :

බුදුරජාණන් වහන්සේ පහළ වීමට පෙර පවා ලොව ලෝභ, ද්වේෂ බොහෝ කලකට දුරු කළ මුනිවරු සිටියහ. ආලාරකාලාම, උද්දකරාමපුත්ත, අසිතකාලදේවල වැනි අය ඊට නිදසුන් ය. ඔවුහු කාමච්ඡන්දාදි පංචනීවරණ කල්ප දහස් ගණනකට යටපත් කොට සිටියාහු ය. එකල බොහෝ දෙනා දැන සිටියේ කාමච්ඡන්ද, ව්‍යාපාද, ඊනමිද්ධ, උද්ධච්චකුක්කුච්ච, විචිකිච්ඡා යන නීවරණ පහ පිළිබඳව පමණි. අවිද්‍යා නීවරණයක් ඇති බව ඔවුහු දැන නොසිටියහ. එබැවින් මහාබ්‍රහ්මයා පවා ලොව නිත්‍ය, ශාශ්වත යැයි සිත අවිද්‍යාවෙහි ගිලී සිටි බව සඳහන් වේ. සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ නමක් ලොව පහළවීමෙන් ලොවට අනාවරණය වන ප්‍රධාන කරුණ නම් **‘පටිච්චසමුප්පාදය පදනම් කොටගත් අවිද්‍යා නීවරණය පහදාදී එය දුරුකරලීමේ මාවතයි’**. ලෝභ, ද්වේෂ, මෝහ යන ත්‍රිවිධ අකුසල මූල අතර ප්‍රබල ම අකුසලය හෙවත් මලය ලෙස සලකන්නේ මෝහය හෙවත් අවිද්‍යාවයි (අවිජ්ජා පරමං මලං). අවිද්‍යාව සියලු අකුසලයට පදනම වේ. ඊට අනුව පවි කිරීමට ලැජ්ජා නැති (අහිරික) බව, බිය නැති (අනොත්තප්ප) බව ද හටගනී. සියලු කුසලයන්ට පදනම වන්නේ විද්‍යාව, ප්‍රඥාව හෙවත් සම්මාදිට්ඨියයි. අවිද්‍යාව දුරුකොට විද්‍යාව, සම්මාදිට්ඨිය ලබාගත් පමණට ලෝභ, ද්වේෂ දෙක ද නිරායාසයෙන් දුරුවනු ඇත.

‘අවිජ්ජා භික්ඛවෙ පුබ්බංගමා අකුසලානං ධම්මානං සමාපත්තියා. අනුදෙව අහිරිකං අනොත්තප්පං. විජ්ජා ච ඛො භික්ඛවෙ පුබ්බංගමා කුසලානං ධම්මානං සමාපත්තියා අනුදෙව භිරොත්තප්පත්ති.’
(විජ්ජා සුත්ත, ඉතිවු. 362)

ලොව පවත්නා සාමාන්‍ය විග්‍රහය වන්නේ යමකු ලෝභ, ද්වේෂ දුරුකළ පමණට සාර්ථක යන්නයි. එහෙත් බුදුදහම මේ පිළිබඳව ඊට වඩා ගැඹුරින් විමසා බලයි. යමකුගේ සාර්ථකත්වය මැන බලන්නේ හුදෙක් ඔහු ලෝභ, ද්වේෂ දුරුකළ පමණට නොව අවිද්‍යාව දුරුකළ පමණටයි. යමකු පංචනීවරණ කල්ප දහස් ගණනකට දුරු කොට බලලොව ඉපිද සිටිය ද ඔහු යම් දිනෙක දෙවිලොව, මිනිස් ලොව යන පහළ භවයන්හි ඉපිද තවත් කලෙක (නිරය, තිරිසන්, ප්‍රේත, අසුර) අපාගත වීමට වුව ද අවකාශ තිබේ. එහෙත් යමෙකු සක්කායදිට්ඨිය දුරුවන පමණට හෝ අවිද්‍යාව දුරු කළහොත් ඔහු කිසිදා අපාගත නොවේ. ඔහු භවයන් හතකට වඩා සසර උපදින්නේ ද නැත. අවිද්‍යාව දුරු කිරීමෙන් ලැබෙන මෙම ආනිසංසය සක්කායදිට්ඨිය දුරු නොකොට හුදෙක් කාමච්ඡන්දාදි නීවරණ පහ පමණක් දුරු කර ලබන බ්‍රහ්ම සුවයට ද වඩා උසස් ය. එබැවින් මුළුපෘථිවියෙහි රජවීමටත් වඩා දෙවිලොව ඉපදීමටත් වඩා මුළුලොව රජවීමටත් වඩා සක්කායදිට්ඨිය දුරුකොට සෝවාන්වීම වැදගත් බව දක්වා තිබේ.

**‘පථව්‍යා එකරජ්ජෙන සග්ගස්සගමනෙන ච,
සබ්බලොකාධිපච්චෙන සොනාපත්තිඵලං චරං.’** (ධම්මපද)

බුදුදහමේ දැක්වෙන පරිදි මෝහ හා අවිජ්ජා (අවිද්‍යා) යන පද යුගලය සමානාර්ථවත් ව මෙන් ම වෙන් අර්ථවත් ව ද දක්වා තිබෙනු පෙනේ. එමෙන් ම අවිද්‍යාවෙහි නැතහොත් මෝහයෙහි විවිධ මට්ටම් ද දක්වා තිබෙනු පෙනේ. මේ පද දෙක ම සඳහා මිච්ඡාදිට්ඨි (මිථ්‍යාදෘෂ්ටි) යන්න ද භාවිත කර තිබෙනු දක්නට ලැබේ. මීට විරුද්ධාර්ථවත් පද ලෙස අමෝහ, විජ්ජා, සම්මාදිට්ඨි ආදී පද ව්‍යවහාර කර තිබේ. අවිජ්ජා, මෝහ නැතහොත් මිච්ඡාදිට්ඨි යන්නෙහි උපරිම තත්ත්වය **‘නියති මිච්ඡාදිට්ඨි’** යන්නෙන් ද ව්‍යවහාර කර ඇත. එනම් **‘නන්ථී දින්නං** (දුන් දෙයෙහි = given විපාක නැත) **නන්ථී යිට්ඨං** (යාගයෙහි = offered විපාක නැත) **නන්ථී හුතං**

(හෝමයෙහි = sacrificed විපාක නැත) **නැවී සුකට දුක්කටානං කම්මානං ඵලං විපාකො** (හොඳ නරක හෙවත් කුසලඅකුසලයන්හි විපාක නැත) **නැවී අයං ලොකො** (මෙලොවක් නැත) **නැවී පරොලොකො** (පරලොවක් නැත) **නැවී මාතා** (මවට සැලකීමෙහි විපාක නැත) **නැවී පිතා** (පියාට සැලකීමෙහි විපාක නැත) **නැවී සත්තා ඔපපාතිකා** (ඔපපාතික සත්ත්වයන් නැත) **නැවී ලොකෙ සමණබ්බාත්මණා සමග්ගතා සම්මාපටිපන්නා** (යහපත් මගට පිළිපත් ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයන් නැත) 'ආදී වශයෙන් දැක්වෙන 'දුන් දෙයෙහි විපාක නැත. යාගයෙහි විපාක නැත... ' ආදී වශයෙන් ලොව පවත්නා කිසිදු යහපත් දෙයක ප්‍රතිඵල විශ්වාස නොකරන දැඩිව මොහාන්ධකාරයෙහි ගිලී පවත්නා මානසික ස්වභාවයයි. අන්ධකාර සූත්‍රයෙහි දැක්වෙන පරිදි දැඩි අන්ධකාර ශ්‍රවණයන්හි (අන්තරීක්ෂයෙහි) පවත්නා අන්ධකාරයට ද වඩා මෙම මොහාන්ධකාරය ප්‍රබල බව විස්තර වේ. මෙලෙස දැඩි මිථ්‍යා දෘෂ්ටියක් ගත් අයකු එම දෘෂ්ටිය අත්නොහරින තෙක් නිරයෙහි දුක් විඳින බව සඳහන් වේ. එය ආනන්තරිය අකුසල කර්මයන්ට ද වඩා ප්‍රබල අකුසලයක් ලෙස බුදුදහමෙහි විස්තර වේ. ලොව වෙසෙන අයගෙන් 'දන් දීමේ විපාක නැත. ... මවට සැලකීමේ ආනිසංස නැත ආදී... ඉහත සඳහන් කරුණු දහය තුළ ම දැඩිව මූලාවට පත් අය සිටින්නේ අතලොස්සකි. මක් නිසාද යත් බොහෝ දෙනා එම කරුණු අතරින් කිහිපයක් පිළිබඳව හෝ නුවණින් ක්‍රියා කරන බැවිනි. ඇතැමෙක් නියත මිථ්‍යා දෘෂ්ටියට නොවැටී යහපත අයහපත් ගැන විශ්වාසයෙන් යුතුව තම යුතුකම් පින්කම් ආදිය සිදු කොට සුගතිගාමී වන අවස්ථා ද දක්නට ලැබේ. ඔවුන් සම්පූර්ණ සම්මාදිට්ඨිය ද පත් නොවුණ ද සුගතිගාමීවීමට එය බාධාවක් නොවේ. තථාගත සම්බුදු උතුමකුගේ සද්ධර්මය ශ්‍රවණය කළ පමණට මෙම මෝහාන්ධකාරය ක්‍රමයෙන් දුරු කරමින් යම් කලෙක සම්පූර්ණයෙන් අවිද්‍යාවෙන් දුරු වීමට ද අවස්ථාව සැලසේ.

සම්මාදිට්ඨියෙහි (විද්‍යාවෙහි) ප්‍රභේද :

මහාවත්තාරීසක සූත්‍රයෙහි (ම.නි.) දැක්වෙන පරිදි සම්මාදිට්ඨියෙහි ප්‍රභේද දෙකකි. එනම්

1. සාසුච වූ පුණ්‍යභාගී වූ උපධි සම්පත් ලබා දෙන 'කම්මස්සකතා සම්මාදිට්ඨිය'
 2. ආර්ය වූ අනාශ්‍රව වූ ලෝකෝත්තර වූ මාර්ගාංගයක් වූ 'චතුසච්ච සම්මාදිට්ඨිය'
- වශයෙනි.

ධර්මශ්‍රවණයෙන් ලැබෙන මූලික අවබෝධය නම් කර්මය හා කර්මඵල පිළිබඳ නුවණ නම් වූ 'කම්මස්සකතා සම්මාදිට්ඨියයි'. එනම් තම සිත අපිරිසිදුව කයින්, වචනයෙන්, සිතීන් ක්‍රියා කළහොත් ඊට අයහපත් විපාකත්, තම සිත පිරිසිදුව කයින්, වචනයෙන්, සිතීන් ක්‍රියා කළහොත් ඊට යහපත් විපාක ලැබෙන බවත් පිළිබඳ අවබෝධයයි, විශ්වාසයයි. මෙම අවබෝධය ලද පමණට හැකිතාක් දුරට රාගාදී පාපයන්ගෙන් සිත මුදවා ගැනීමට (සබ්බපාපස්ස අකරණං) උත්සාහවත් වේ. ඒ අතර හැකිතාක් තම සිතෙහි පරිත්‍යාගශීලීත්වය, මෙම ක්‍රියා ආදී කුසල් දියුණු කර ගැනීමට ද (කුසලස්ස උපසම්පදා) ක්‍රියා කරනු ඇත. මෙලෙස කම්මස්සකතා සම්මාදිට්ඨිය උපදවා ගැනීමෙන් කිසියම් පමණකට අවිද්‍යාවෙන් දුරුව සම්මාදිට්ඨිය උපදවා ගත හැකි වුව ද කර්මය පිළිබඳ අවබෝධයෙන් පමණක් බුදුදහමේ සඳහන් සම්මාදිට්ඨිය සම්පූර්ණ නොවේ. එයින් පමණක් අවිද්‍යාවෙන් සපුරා නිදහස්විය හැකි නොවේ. ඇතැමෙක් දාන, සීල, භාවනා යන ත්‍රිවිධ පුණ්‍ය ක්‍රියා කළ ද ශාශ්වත දෘෂ්ටියෙහි පිහිටා අවිද්‍යාපාදකව ඒවා සිදු කිරීම නිසා සුගතිගාමී වුව ද තවදුරටත් භවයෙහි සැරිසරති. ජරා, මරණාදී දුක්වලට ද මුහුණ දෙති. 'අවිච්ඡා පච්චයා සංඛාරා' යනුවෙන් දැක්වෙන පරිදි 'අපුඤ්ඤාහිසංඛාර' (පව්, අකුසල්) පමණක් නොව

‘පුඤ්ඤාභිසංඛාර’ (කාමලෝක, රූපලෝකයන්හි ඉපදීමට හේතුවන පින්කම්) මෙන් ම ‘ආනෙඤ්ජාභිසංඛාර’ (අරූපාවචර ලෝකයන්හි ඉපදීමට සිදුවන අරූපාවචර ධ්‍යාන ඉපදවීම) ද සිදුවන්නේ අවිද්‍යාපාදකවයි (අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා). මෙලෙස ඇතැමෙක් කම්මස්සකතා සම්මාදිට්ඨිය උපදවා ධ්‍යාන, අභිඥා පවා උපදවා සිටිය ද චතුසච්ච සම්මාදිට්ඨිය නොලැබුවාහු වෙති. සත්ති සූත්‍රයෙහි (සං.නි.) දැක්වෙන පරිදි වරක් බුදුරජාණන් වහන්සේ වෙත පැමිණි දෙවියෙකු උන්වහන්සේ අබියස සඳහන් කළේ සැතකින් පහර ලද්දකු මෙන් ද හිස ගිනි ගත්තකු මෙන් ද කාමරාගය දුරුකරලනු සඳහා අප්‍රමාදීව කටයුතු කළ යුතු බවයි. මෙහි දී භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වඩාත් අගය කළේ කාමරාගය දුරුකිරීමට වඩා සක්කාය දිට්ඨිය දුරුකරලීම වැදගත් බවයි. මෙයින් පෙනී යන්නේ බුදුදහමින් වඩාත් අගය කරන්නේ සම්මාදිට්ඨියේ දෙවන පියවර වන ‘චතුසච්ච සම්මාදිට්ඨියට’ පියවර තබා දුකින් සපුරා නිදහස්වීම බවයි.

‘චතුසච්ච සම්මාදිට්ඨිය’ යනු පටිච්චසමුප්පාදය පදනම් කොටගත් දුකෙහි හටගැනීම හා නිරුද්ධවීම පිළිබඳ, එනම් චතුරාර්ය සත්‍යය පිළිබඳ අවබෝධයයි. එනම් හැම මොහොතක ම හටගෙන නිරුද්ධ වන රූප, වේදනා, සඤ්ඤා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ යන ස්කන්ධ පංචකයේ යථා ස්වභාවය පිළිබඳ නොදැනීම නිසා එය නිත්‍ය, සැප, ආත්ම, සුභ වශයෙන් ගෙන දුකට පත්වන බවත් එය යථා පරිදි සමුදය, වය, අස්සාද, ආදීනව, නිස්සරණ වශයෙන් දැකීමෙන් දුකෙන් නිදහස් විය හැකි බවත් පිළිබඳ අවබෝධයයි. මෙම අවබෝධය මුලදී සුතමය ඤාණ වශයෙන් දැන ගෙන ‘සත්‍ය ඥානය’ උපදවා චින්තාමය ඤාණ වශයෙන් නිතර නුවණින් මෙනෙහි කරමින් සිල, සමාධි, පඤ්ඤා යන ත්‍රිවිධ ශික්ෂාව වඩමින් ‘කෘත්‍ය ඥාන’ සම්පූර්ණ කරමින් කෙලෙස්වලින් සපුරා සිත මුදවා, එලෙස සිත මුදවා ගත් බවට ස්ථාවර අවබෝධයක් (හෙවත් ‘කෘත ඥාන’) උපදාව ගැනීම අවශ්‍ය කෙරේ. මෙහිදී ධර්මශ්‍රවණය හා යෝනිසෝ මනසිකාර ඔස්සේ සම්මාදිට්ඨිය උපදවාගෙන ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය ඔස්සේ අප්‍රමාදීව පිළිවෙත් සම්පූර්ණ කර ගැනීම ප්‍රධාන අවශ්‍යතාවකි. අභිඤ්ඤා සූත්‍රයෙහි දැක්වෙන පරිදි නුවණැති පුද්ගලයකු විසින් තම විශිෂ්ට ඥානයෙන් වැඩිය යුතු ප්‍රධාන ගුණාංග ලෙස බුදුදහමින් අවධාරණය කරන්නේ සම්මාදිට්ඨියෙහි පිහිටා සමථ, විදර්ශනා වැඩීමයි. එනම් සිහිය හා නුවණ දියුණු කිරීමයි.

දුකෙහි හටගැනීම හා නිරෝධය පිළිබඳ දැනුම හෙවත් පටිච්චසමුප්පාද ඤාණය :

බුදුදහමෙහි දැක්වෙන පරිදි අවිද්‍යාවෙන් සම්පූර්ණයෙන් නිදහස්විය හැක්කේ දුකෙහි හටගැනීම හා නිරුද්ධවීම පිළිබඳ පරිපූර්ණ අවබෝධය ලැබීමට හේතුවන පටිච්චසමුප්පාදය පිළිබඳ අවබෝධයෙනි. ඒ අනුව අපගේ ජීවිතයෙහි ක්‍රියාකාරීත්වය යථා පරිදි තේරුම් ගැනීම බෙහෙවින් වැදගත් වේ. අප ජීවත් වෙනවා යනු ඇස, කන, නාසය, දිව, කය, සිත යන ඉන්ද්‍රිය හය ඔස්සේ රූප, ශබ්ද, ගන්ධ, රස, ඵොට්ඨබ්බ, ධම්ම යන අරමුණු විඳ ගැනීමයි. මෙහි යථා ස්වභාවය නොදැනීම නිසා බාහිර රූප, ශබ්දාදියෙහි සිත බැසගෙන යළි යළිත් රූප, ශබ්දාදිය සොයා හවයට පිවිසෙයි. ඇස්, කන් ආදී ඉන්ද්‍රිය ඔස්සේ රූප, ශබ්දාදිය ලැබීමේ දී සිදුවන්නේ රූප, වේදනා, සඤ්ඤා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ යන ස්කන්ධ පංචකයක් ගොඩනැගීමයි. ඇස දල්වා අවිද්‍යාවෙන් බාහිර බැලීමේ දී රූපය ඒ මොහොතට හටගන්නා අතර එය වහා නිරුද්ධ වන අතර මේ පිළිබඳව අනවබෝධය නිසා තමා දුටු රූපය කලින් තිබූ දෙයක් ලෙසත් අද්දැකීමෙන් පසුව ද තවදුරටත් එය ඉතිරි වන බවත් පිළිබඳ මූලාවට පත් වේ. එහෙත් යථාර්ථ වශයෙන් එහි දී සිදුවන්නේ ඇස, රූප, වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ, වක්ඛුසම්ඵස්ස, වක්ඛුසම්ඵස්සභා වේදනා, රූප සංවේතනා, රූප සඤ්ඤා, රූපතණ්හා, රූප විතක්ක, රූප විචාර යන මේ සියල්ල පෙර නොතිබී (සිතෙහි පවත්නා අවිද්‍යාවේ පමණට) ඒ මොහොතෙහි හටගෙන ඉතිරි නැතිව නිරුද්ධවීමයි

(අනුඥා සම්භූතං හුඤ්ඤා න භවිස්සති). එනම් රූපාදි ස්කන්ධ පංචකය ම එකවිට හේතු ඇතිවිට හටගෙන එකවිට හේතු නිරුද්ධවීමෙන් නිරුද්ධවීමයි. හේතු ඇති විට මේවා හටගන්නා (අස්මිං සති ඉදං භෝති) අතර හේතු නැති විට ඉතිරි නැතිව නිරුද්ධ වේ (අස්මිං අසති ඉදං න භෝති). හේතු ඇතිවීමෙන් අද්දකීමක් හටගන්නා (ඉමස්ස උප්පාදා ඉදං උප්පජ්ජති) අතර හේතු නැති වීමෙන් අද්දකීම ඉතිරි නැතිව නිරුද්ධ වේ (ඉමස්ස නිරෝධා ඉදං නිරුප්පකති). මෙලෙස ස්කන්ධ පංචකයේ ඇතිවීම (සමුදය) දැකීමෙන් ‘නැත’ (උච්ඡේද) යන අන්තයෙන් දුරුවන අතර ස්කන්ධ පංචකයේ නැතිවීම (නිරෝධයවය) දැකීමෙන් ‘ඇත’ (ශාශ්වත) යන අන්තයෙන් ද දුරුවේ. මේ අනුව ‘ඇත’ සහ ‘නැත’ යන අන්ත දෙක ම එක ම දර්ශනයෙන් දුරුකරලීමට අවස්ථාව ලැබෙන්නේ පටිච්චසමුප්පාදය පිළිබඳ මනා අවබෝධයක් ලැබීම තුළිනි. තවද මෙහිදී ලැබෙන විශේෂ අවබෝධයක් නම් අප ‘ඇස්, කන් නාසාදියෙන් අත්විඳින රූප, ශබ්දාදිය පිළිබඳ අවබෝධය බාහිර දෙයක් මත ස්ථිරව පවත්නා දෙයක් නොව අපගේ චිත්ත සන්තානයේ පවත්නා අවිද්‍යා, කර්ම, තෘෂ්ණා, නිබ්බන්ති ලක්ෂණ නොදැනීම (එහි හටගැනීම පිළිබඳ අනවබෝධය) යන කාරණාවන්හි එකතුවක් ලෙස ඒ මොහොතෙහි හටගන්නා අද්දකීමක් බවයි. චිත්ත සන්තානයේ පවත්නා අවිද්‍යාවේ ප්‍රමාණයට බාහිර රූප, ශබ්දාදිය අවබෝධය ලැබෙන අතර එපමණට බාහිර රූපාදිය මත විඤ්ඤාණය පතිත වන අතර එපමණට දුක ද තමා කරා එළඹෙනු ඇත.

පටිච්චසමුප්පාදය තේරුම් ගැනීම සමස්ත බුද්ධවචනය ම තේරුම් ගැනීමට උපකාරී වේ. ධර්මය තේරුම් ගැනීම යනු පටිච්චසමුප්පාදය තේරුම් ගැනීමයි. ධර්මය හා පටිච්චසමුප්පාදය යන දෙකේ ම අවබෝධය බුදුරජාණන් වහන්සේ හඳුනා ගැනීමට උපකාරී වේ.

‘යො පටිච්චසමුප්පාදං පස්සති සො ධම්මං පස්සති,
 යො ධම්මං පස්සති සො පටිච්ච සමුප්පාදං පස්සති.’
 (යමෙක් පටිච්චසමුප්පාදය දකියි ද ඔහු ධර්මය දකියි. යමෙක් ධර්මය දකියි ද ඔහු පටිච්චසමුප්පාදය දකියි.)

‘යො ධම්මං පස්සති සො මං පස්සති,
 යො මං පස්සති සො ධම්මං පස්සති.’
 (යමෙක් ධර්මය දකියි ද ඔහු මා=බුදුහිමි දකියි. යමෙක් මා=බුදුහිමි දකියි ද ඔහු ධර්මය දකියි.)

පටිච්චසමුප්පාදය පිළිබඳ මෙම අවබෝධයක් සමඟ ‘අවිද්‍යාව ඇති විට දුකට හේතුව වූ තෘෂ්ණාව හටගන්නා බවත් අවිද්‍යාව නැති කිරීමෙන් තෘෂ්ණාව ප්‍රභීණ වී නිවන සාක්ෂාත් වන බවත් ඊට මාචක ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය බවත් පිළිබඳ නුවණ දියුණු වේ. මෙලෙස පටිච්චසමුප්පාදය පිළිබඳ යථාවබෝධය චතුරාර්ය සත්‍යාවබෝධයට හේතු වන අයුරු බුදුදහමින් පැහැදිලි කොට තිබේ. ඒ අනුව පටිච්චසමුප්පාද ඥානය හා චතුරාර්ය සත්‍යාවබෝධය එකිනෙකට ප්‍රතිබද්ධව ගමන් ගන්නා අයුරු පැහැදිලි වේ.

අවිද්‍යාව හටගන්නා හා දුරුකරන මගෙහි පියවර :

අවිද්‍යා සූත්‍රයේ (අං.නි. දසකනිපාත) දැක්වෙන පරිදි අවිද්‍යාවට බලපාන ආසන්නතම හේතු මෙන් ම ඊට බලපාන මූල හේතූන් ද විස්තර කර තිබෙනු දක්නට ලැබේ. මෙහිදී භාග්‍යවත් බුදුරජාණන් වහන්සේ අවිද්‍යාවට බලපාන හේතු එකිනෙක විස්තර කරති. ඒ අනුව,

1. අවිද්‍යාවට හේතුව පංච නීවරණයි.
2. පංචනීවරණවලට හේතුව ත්‍රිවිධ දුශ්චරිතයයි.
3. ත්‍රිවිධ දුශ්චරිතයට හේතුව ඉන්ද්‍රිය අසංවරයයි.
4. ඉන්ද්‍රිය අසංවරයට හේතු ව අසති අසම්පජ්ඤායයි.
5. අසති අසම්පජ්ඤායට හේතුව අයෝනිසෝමනසිකාරයයි.
6. අයෝනිසෝමනසිකාරයට හේතුව අශ්‍රද්ධාවයි.
7. අශ්‍රද්ධාවට හේතුව අසද්ධර්මශ්‍රවණයයි.
8. අසද්ධර්මශ්‍රවණයට හේතුව අසත්පුරුෂ ආශ්‍රයයි.

අවිද්‍යාවට පවත්නා ආසන්නතම හේතුව පංචනීවරණ බවත් ඊට බලපාන මූල හේතුව අසත්පුරුෂ ආශ්‍රය තුළින් අසද්ධර්ම ශ්‍රවණය බවත් මෙහිදී විස්තර කෙරේ.

ඉන්පසු අවිද්‍යාව සහිත ඉහත හේතු සියල්ල දුරු කිරීමේ මග ද අවිද්‍යා සූත්‍රයෙහි ම සඳහන් කර ඇත. දුක් දුරුකරලීමෙන් ලබන ඉහළ ම තත්ත්වය වන්නේ විද්‍යාමුක්තිය සාක්ෂාත් කර ගැනීමයි. විද්‍යා විමුක්තිය සාක්ෂාත් කර ගැනීමට බලපාන හේතු සාධක අනුපිළිවෙළින් අවිද්‍යා සූත්‍රයෙහි තවදුරටත් විස්තර වේ. ඒ අනුව,

1. විද්‍යාවිමුක්ති සාධනයට හේතුව සත්තබොජ්ඣංගයයි.
2. සත්තබොජ්ඣංගයට හේතුව සතර සතිපට්ඨානයයි.
3. සතර සතිපට්ඨානයට හේතුව ත්‍රිවිධ සුවරිතයයි.
4. ත්‍රිවිධ සුවරිතයට හේතුව ඉන්ද්‍රිය සංවරයයි.
5. ඉන්ද්‍රිය සංවරයට හේතුව සතිසම්පජ්ඤායයි.
6. සතිසම්පජ්ඤායට හේතුව යෝනිසෝමනසිකාරයයි.
7. යෝනිසෝමනසිකාරයට හේතුව ශ්‍රද්ධාවයි.
8. ශ්‍රද්ධාවට හේතුව සද්ධර්මශ්‍රවණයයි.
9. සද්ධර්මශ්‍රවණයට හේතුව සත්පුරුෂ ආශ්‍රයයි.

අවිද්‍යා සූත්‍රයේ එන ඉහත විස්තරයෙන් මනාව පැහැදිලි වන්නේ ප්‍රඥාව ලබා ගැනීමට හේතුවන සතර සෝකාපත්ති අංගයන්හි පවත්නා වැදගත්කමයි. ඒ අනුව කල්‍යාණමිත්‍ර ආශ්‍රයෙන් හැකිතාක් දුරට පටච්චසමුප්පාදය පාදක කොටගත් අනිත්‍යතාව ප්‍රකට කෙරෙන ධර්මය නිරන්තරයෙන් ශ්‍රවණය කිරීම අතිශයින් වැදගත් වේ. අවිද්‍යාව සපුරා දුරුකොට දුකින් නිදහස්වනු සඳහා ඇසූ ධර්මය නුවණින් මෙනෙහි කිරීමත් එම ධර්මය අනුව ත්‍රිවිධ ශික්ෂාවෙහි හැසිරීමත් අනිවාර්යයෙන් කළ යුතුව ඇත.

අභිඤ්ඤා සූත්‍රයෙහි (අං.නි.) දැක්වෙන පරිදි දුකින් නිදහස් වනු රිසි නුවණැති කෙනෙකු විසින් ලැබිය යුතු ඉහළ ම අධ්‍යාපනය සේ දක්වා ඇත්තේ රූප, වේදනා, සඤ්ඤා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ යන පච්චාදානස්කන්ධය යළි යළිත් හටගැනීම (සමුදය), නැතිවීම (වය), ආස්වාද (අස්සාද), එහි භයානකඛව (ආදීනව), එහි නොඇලීම (නිස්සරණ) වශයෙන් නුවණින් මෙනෙහි කිරීමයි. ආධ්‍යාත්මික ගමන් මගෙහි හැම ස්තරයක ම සිටින අය විසින් දිවිහිමියෙන් මෙලෙස විදර්ශනා කිරීම බුදුදහමින් අවධාරණය කොට තිබේ.

සම්මාදිට්ඨි සූත්‍රයෙහි (ම.නි.) දැක්වෙන පරිදි ප්‍රඥාව හෙවත් සම්මාදිට්ඨිය උපදවා අවිද්‍යාව දුරුකරලනු සඳහා පටිච්චසමුප්පාද දර්ශනයෙහි පිහිටා කර්ම, ආහාර, සච්ච, ජරාමරණ, ජාති, භව, උපාදාන, තණ්හා, වේදනා, එස්ස, සලායතන, නාමරූප, විඤ්ඤාණ, සංඛාරා, අච්ඡ්ඡා, ආසව යන කරුණු සහ ඒවායේ සමුදය, නිරෝධය, නිරෝධගාමිනීපටිපදා අංග තේරුම් ගැනීමේ වැදගත්කම අවධාරණය කර තිබේ. මෙලෙස නුවණින් කටයුතු කළ පමණට ඇස, කන ආදී ආයතනයන්හි හටගැනීම නිරුද්ධවීම පිළිබඳ ප්‍රඥාව තවදුරටත් දියුණු වී ආයතන කුසලතාව ද වර්ධනය වේ. එනම් හැම මොහොතක ඇස, කන ආදී ආයතන හේතු ඇතිවීමට හටගන්නා බවත් එක ආයතනයකින් කරන කාර්ය අනික් ආයතනයෙන් ඉටු නොවන බවත් තමා ලබන අද්දකීම් ඇස, කන ආදී ආයතනයන්ට අයිති නොවන බවත් පිළිබඳ අවබෝධයයි.

එහි අවසාන ප්‍රතිඵලය නම් ඇස, කන ආදී ඉන්ද්‍රියවලට රූප, ශබ්දාදී අරමුණු පතිත වූ සැණින් ම ඒවායේ ක්ෂණික හටගැනීම හා නිරෝධය ප්‍රත්‍යක්ෂ වී දුටු දෙයෙහි දැකීම් පමණක් ය (දිට්ඨෙ ධිට්ඨමන්තං), ඇසූ දෙයෙහි ඇසීම පමණක් ය (සුනෙ සුනමන්තං), හඳුනාගත් දෙයෙහි දැනීම් පමණක් ය (මුනෙ මුනමන්තං), දැනගත් දෙයෙහි දැනගැනීම් පමණක් ය (විඤ්ඤානෙ විඤ්ඤානමන්තං) යන අවබෝධය ලැබේ. ඒ අනුව දුක පිරිසිදු දැනගත් බවත් දුකට හේතුව වූ තෘෂ්ණාව දුරුකළ බවත්, දුකේ නිරෝධය වූ නිවන සාක්ෂාත් කළ බවත්, දුක්ඛ නිරෝධගාමිනී පටිපදාව නම් වූ ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය වැඩූ බවත් පිළිබඳ අවබෝධය (කෘත්‍ය ඥානය) තහවුරු වේ.

ඔබ සැමට තෙරුවන් සරණයි !

බර්ක්ලි බෞද්ධ විහාරස්ථානයේ

බු.ව. 2560 මැදින් මස (2017 මාර්තු 18 වන ශනි දින)

පොහෝදා සීල සමාදානය